

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ל"ד

פרשת בהעלותך | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

נוהג היה הגאון ר' שמשון פינקוס זצ"ל לרדת אל העם שבשדות, להסתובב בין המושבים שבנגב ולזלף טללי תחייה רוחנית על הלבבות הכמהים לכך, להכות בחיבה על קודקודם של תמימי הדרך בני המושבים ולומר להם: 'גדלו, אתם יכולים!' ויהי היום, נקלע הרב פינקוס לאחד המושבים בסביבה והתארח בצל קורתה של אחת מנשות המקום, בת ישראל כשרה וחסודה שהליכותיה והשגותיה התעלו טפח וטפחיים ויותר מעל חיי החולין של המושב, והדבר היה לפלא בעיניו - מה היא עושה שם?

הוא ניסה לגשש בעדינות, להתעניין בקורותיה, והתברר שפרץ לדלתות תפוחות.

סכר הדמעות שהיה כלוא בעיניה במשך שנים כמו קרס באחת, ואלו האחרונות זלג מעיניה בזו אחר זו, נותנות דרוור לכבי שהיה עצור שנים, כבוס בעמקי הלב.

'עברה תמימה הייתי, בת 'בית יעקב' שזה עתה נישאה' החלה האשה לגולל את סיפורה האישי, 'כשהוצע לי שידוך שעצם העלאתו לסדר היום הסב לי קורת רוח והתרגשות מרובה. בחור חמד, מתמיד עצום וכן עלייה הנמנה על הניצבים בכותל המזרח של ישיבתו, ומה עוד יכולתי לאחל לעצמי?'

הרב פינקוס קימט את מצחו, מנסה להבין איפה ומה השתבש. 'יום כלולותי היה היום המאושר בחיי' התירה בלעג, התסכול שוצף ממנה, 'אלא שמתברר כי היה זה אכן כך - משום שאחריו לא זכיתי לחוש כלשהו, לא כמו שרציתי.'

הבעל המתמיד, מסתבר, היה כזה כל עוד היה בשוק השידוכים. הוא סיגל לעצמו הליכות של בן תורה, עטה על פניו ארשת צדקנית ועשה רושם של מתמיד שאין דומה לו, אך למעשה התברר לה להוותה כי הכל היה משחק, העמדת פנים נלעגת.

'אינני מסוגל ללמוד יותר!' הכריז הבעל ביום בהיר, או סוער - לטעמה. העובדה שהיה זה בסך הכל שבועיים אחרי החתונה, כמו גם הנחרצות שבהכרזה המתריסה, קוממו אותה והכו בה בעוצמה שלא הכירה.

'מה?!' זה כל מה שהצליחה לחלץ מגרונה. והוא, בשלו. מאז ומעולם היה קשה לי ללמוד, האותיות כמו רקדו מול עיניי והריכוז היה ממני והלאה, ואני לא ממשיך יותר' הוא חתם את דבריו בחבטה עזה, טורק את כריכת הגמרא ומותיר בלב רעיוות הצעירה קרע פתוח ומדמם.

'אז... מה תעשה?' ביררה בחשש, והוא היה מוכן לזה: 'אצא לעבוד במשק, חד וחלק.'

'וזהו, מאז הוא על הטרקטור, כמו הפכו ליחידה אחת' היא בכתה את החיים שחלפו לריק, את השנים שהפכו אותה לעקרת בית כפרית, 'במקום שאזכה לבעל גדול בתורה - קיבלתי איכר גס ונבער.'

בכי בלתי נשלט פרץ ממנה באחת, שוטף את החלל, 'כבוד הרב, איך אוכל להטות את לבבו לתורה הקדושה?'

הרב פינקוס היה סלע איתן של אמונה וביטחון, דבקות בבורא העולם וקרבן אלקים, ואת העוצמות הרוחניות הללו הוא העביר הלאה, לצאן מרעיתו וגם לעם שבשדות.

'התפללי על כך!' הציע בפשטות, 'תקרי את השמים, תבכי לפני אבא הגדול והנורא שרק בידו לשנות את המצב ולחולל תמורה בלב בעלך.'

הרב הוסיף להרעיף עליה טללי נוחם, ועזב את הבית. בדרכו החוצה עוד הספיק לשמוע את נהמת הטרקטור, לראות את הפנים המגושמות וצוואתו ביעף.

האשה מצדה קיבלה את הדברים כפשוטם, והחלה במשימת חייה.

היא התפללה, והתחננה. והעתירה. ובכתה. הרב אמר להתפלל, והיא מתפללת.

המשך בעמוד ב'

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלותך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (ח, ב).

במדרש (במדבר רבה טו, ח): 'למה הדבר דומה, למלך שהיה לו אוהב אמר לו המלך תדע שאצלך אני סועד אלא לך ותקן לי כו', הלך אוהבו והתקן מטה של הדיוט כו', כיון שבא המלך באו עמו כו'. מנורות של זהב כו', כיון שראו אוהבו התבייש והטמין כו', אמר לו המלך לא אמרתי לך שאצלך אני סועד למה לא התקנת לי כלום, אמר לו אוהבו ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך ונתביישתי והטמנתי כו' שהיו כלי הדיוטות, אמר לו המלך חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי ובשביל אהבתך לא אשתמש אלא בשלך'.

הענין הוא, שכך הוא האמת שהאדם צריך להכין את עצמו לתפלה ביראה ואהבה וקדושה רבה בכל יכולתו וזה הוא הכלים שיכין לסעודת המלך. וכיון שבא להתפלל, היינו שבא המלך נופל עליו יראה גדולה ובושה, כי רואה כבוד המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ויודע שהוא בריה שפילה אפילה עומד בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות ומחמת הבושה הגדולה הוא מטמין הכלים שלו, היינו שאינו יכול לפתוח פיו להתפלל וכך הוא ענין של התפילה... אך אם האמת הוא שנופל עליו בושה

הגה"ק ר' שמעון סופר בעל 'התעוררות תשובה' זי"ע כ"א סיון תש"ד

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא ועבודת התפילה

"וכי תבאו מלחמה וגו' על הצר הצר וגו' אתכם והרעתם פחצצת ונזפתם לפני ה' אלקיכם ונשעתם מאיביכם: וזביו וגו' ותקעתם וגו' והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם" (י ט - י).

יש לומר, הנה בעת צרה אם קוראין להקב"ה ותוקעין ומריעין, הקדוש ברוך הוא ברחמי זוכר לטובה ומושיע, אבל באמת גם ביום שמחה והצלחה צריכין להתפלל ולהריע, כי אם גם נדמה לנו להצלחה ולטובה, אבל הנסיון מלמד שהרבה פעמים בא מזה צער ויגון, על דרך דכתיב (קהל ה, יב): 'עשר שָׁמֹר לְבַעְלֵי לְרַעְתּוֹ, ולפעמים מה שנראה לנו לצרה משתלשל מזה טובה גדולה... וזה כי תבאו מלחמה פּאָצֶצְכֶם וגו' והרעתם פחצצת, וגם וזביו שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם גם כן ותקעתם פחצצת והיו לכם לזכרון' לטוב (שיר מעון להגה"ק ר' שמעון סופר).

תיכף הניעו ראשם לשלילה מוחלטת. הם היו בקיאים היטב במצבו הרפואי, כמו גם בהגדרה הקודרת שלא צפתה כל שינוי במצב הראייה שלו, ונקל היה לשער כי זו האחרונה לא שבה אליו במפתיע.

אך בכל זאת, הרב שם לב לכך שאי מי נכנס לחדרו, והדבר אמר דרשני.

בחינה קצרה של היסטוריה שקדמה לכך שפכה אור על הנעשה, וזיכתה את בני הבית במנה גדושה של מוסר השכל ולקח מעורר.

היה זה המשרת הגוי שנכנס לחדר, ואבוי - בעת שקרא הרב קריאת שמע!

הגאון, בחושי הרוחניים המחדדים שהקנו לו ראייה רוחנית זכה וטהורה, חש בכך על אתר. הוא הרגיש תיכף שהקדושה בחדר הוכתמה, נפגעה, ולהמשיך לקרוא כך קריאת שמע ולקדש את שמו יתברך בנוכחותו אותו נכרי - הרי לא יעלה על הדעת!

"תלמידי חכמים" העידו חז"ל (שבת קנב, א) - "כל זמן שמזקינין - חכמה נתוספת בהם". והוא הדבר ליראת חטא ודבקות עילאית בבורא כל העולמים, הניכרת ביתר שאת ועזו בקרב תלמידי חכמים באים בימים.

העדות המפעימה הבאה אודות הגה"ק ר' שמעון סופר, מלמדת אותנו עד היכן הדברים מגיעים וממחישה היטב את התופעה המופלאה המכונה 'זקני תלמידי חכמים'.

זכה הגאון ר' שמעון לאריכות ימים מופלגת, אולם בערוב ימיו הלך ונחלש כח ראייתו, עד כדי כך שנדרשו סובביו להציג לפניו כל אדם שנכנס לחדר בשמו, היות ולא יכול היה לזהות את הבאים לחדרו בכוחות עצמו. לא זו בלבד, אלא שלעתים אף לא היה מבחין כלל בכניסתו של אי מי לחדרו, מפאת קוצר הראייה בו לקה.

דווקא משום כך היה הדבר הבא לפלא בעיני בני הבית.

'הרב רואה?' הם תהו בינם לבין עצמם, אולם

לציבור בתפילת המוסף.
רואה זאת אדם, ולבו מצטמק
בעלובו. פניו מתכרכמות, פניו
מסמיקות ומחורירות לסירוגין והווייתו
כולה זועקת חמס. הייתכן?

אך הנה, נקרתה לפניו הזדמנות
מיוחדת במינה לדבוק במידותיו של
איש האלקים ולקנות מעט מהתכונה
הנאצלת שטרחה התורה הקדושה
לציין לדורות: להיות 'עניו מאד מכל
האדם אשר על פני האדמה'.
משה רבנו, כידוע, התייחד בתכונה
נוספת שייצגה למעשה את כל מהותו.
בפרשת וזאת הברכה מובא הפסוק
הבא, המהווה כעין הספד (דברים לו, ה):
"וַיָּקָם שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מִזְרָא
עַל פִּי ה'".

משה רבנו היה העניו מכל האדם
אשר על פני האדמה, וזכה לתואר 'עבד
ה''. נקל לשער שיש קשר בין הדברים.
עבודת ה', ובמיוחד בעבודת התפילה
המתייחדת יותר מכל בהיותה 'עבודה',
דורשת מהאדם לוותר על גאוותו
ולבחור תחת זאת בשפלות בך. רק
כך ניתן לבוא לפני הקב"ה ולהתייצב
לפניו, לפתוח פה ולומר את שבחיו
ותפארתו, לבקש ולהתחנן.

הנה נשכיל לקחת מידה טובה זו,
לבוא עמה לפני קוננו ולזכות לקרבת
אלקים.

מסופר אודות אחד מגדולי הדורות,
אשר בשנת האָבֶל על אביו עשה כל
מאמץ לזכות את עם ישראל ב'אמן'
'ואמן יהא שמה רבא', קדיש וקדושה,
והכל כדי לפעול לטובת ועילוי נשמתו.

ביום מן הימים נקלע אותו גדול
לבית כנסת בעיר זרה, שם הכירו אותו
בני המקום מתוקף מעמדו ושמו שיצא
לו, אולם העובדה שהוא בעיצומה של
שנת האבל על אביו נשמטה מידיעתם.
מה שהביא לכך שלא חשבו לכבדו
לגשת להתפלל לפני העמוד.

הרב מצידו היה בטוח כי עמוד
התפילה פנוי, והוא נערך בכבוד ראש
לפתוח בתפילה.

תוך שהוא עושה צעד ושנייה
לעבר התיבה, נכח לראות כי אחד
מבני הקהילה עושה כמותו ואף הוא
מחיש פעמיו אל העמוד. מחשבה קלה
העלתה כי ככל הנראה הלה אוזח אף
הוא בשנת האָבֶל על אביו או אמו,
שמה 'אראצייט' יש לו, ולפיכך הוא
ניגש לעמוד.

אולם לא זו אף לא זו. מתוך שברי
משפטים שמעם סביבו התברר כי אביו
ואמו של אותו אדם ערודים בחיים, וכל
דרישתו להתפלל לפני התיבה הינה
בשל יום השנה לקרוב משפחה רחוק
אשר לו צאצאים, בנים ובני בנים
המתפללים לפני העמוד לעילוי נשמתו
במקומות מושבותיהם השונים.

למרות זאת, אותו גדול התעלם
לחלוטין מהמידע החדש. תיכף ומיד
עצר הרב על עמדו, נותר במקומו
והחל בתפילה במתיקות והתלהבות
כדרכו, ללא רמז קל לכך שזה עתה
ויתר על זכותו ההלכתית המובהקת.
לתהייל אחד במקורביו אודות כך,
הבהיר חד משמעית: 'הווייתו - מסב
נחת רוח גדולה בהרבה לאביו, הרבה
יותר מאשר התפילה לפני העמוד!'

המשך מעמוד א'

היא הזילה דמעות כמים בכל רגע נתון,
פנתה לאבא שבשמים הכל יכול ודפקה על
שערי שמים בתחינה כואבת, מדממת. 'אנא,
פתח נא את לב בעלי וקרב אותו לתורה
הקדושה! כך יום אחר יום, שבוע אחר שבוע.
חלפה תקופה, והנה הזדמן הרב פינקוס
שוב לאותו מושב.

כשעיניו מושפלות במבוכה, הועיד את
פעמיו לאותו בית צנוע. בורר את מילותיו,
מבין שיתכן והפעם יזכה לפגוש דווקא את
מושא הכאב - הבעל הטריטוריסט שהפך
את חיי אשתו למסכת רצופה של ייסורי רוח
ונפש.

מה יענה לה? כיצד ינחם אותה?
החליט הרב לפנות ראשית לבית הכנסת,
לשאת תחינה לפני הקב"ה שיעניק לו את
המילים הנכונות וינחהו בדרך ישרה.

'שלום עליכם!' יד ששלח אליו ביראת
כבוד, יד שעד לרגע זה התנופפה במרץ
למדני והיתה שותפה מלאה לניתוח עמוק
של סוגיא מורכבת. יד של אברך משי בעל
ארשת טהורה, זכה אך מוכרת להפליא.

'זה... אתה?!' הרב היה המום, אולם את
התהייה לפשר היעדר הטריטוריסט ומחיקת
הפרצוף הבשרני והמגושם שהיה כאן עד
לפני כמה חודשים - חסך ממנו.

קרבת אלוהים

לאדם של גדולי הדורות

שמו היה יכול להישאר עלום, לא
מוכר, אלמלא היה בנו מרעיש את העולם
בקדושתו ועומד לישראל כאחד מענקי
הרוח שבו וממאורי הדורות כולם.

לא הוד חיצוני לו ולא הדר הנראה
לעין, איננו מתהדר באצטלא דרבנן ואף
אינו משמש ככלי קודש ובעל משרה רמה.
הוא אינו מפורסם כלמדן גדול ובין פשוטי
העם מושבו, אי שם ביריכתי בית הכנסת.
ר' שבתי כורך ספרים.

אולם לימים ייזכר שמו וייחקק בזכרון
האומה, בתור אביו של קודש הקודשים
'הרה"ק המגיד מקאז'ניץ זי"ע, הרבי ר'
ישראל בן ר' שבתי כורך ספרים.

היה זה כאשר נפגשו שני שרפי מעלה,
הלא הם הרה"ק מקאז'ניץ וסגנון של
ישראל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב,
נועדרו לשיחת חולין של תלמידי חכמים
שכל כולה צריכה תלמוד ואף מלאכי
מרום מטים לה אוזן ביראת כבוד.

'אמרו נא' פנה הרה"ק מברדיטשוב
למגיד מקאז'ניץ, 'הידיעתם מהי הזכות
הכבירה בגינה זכה אביכם להביא אתכם
לעולם?'

בתגובה מנה המגיד כמה וכמה עובדות
והנהגות, הליכות נאות ומעשים טובים.
אולם הרבי מברדיטשוב דחה את ההצעות
השונות, לא זו אף לא זו. המעשים
שהוזכרו כולם אהובים, ברורים ומליצים
ישר, אולם על מנת להאיר את העולם עם
בן קדוש כזה נדרשת זכות נעלית בהרבה,
גבוהה מעל גבוה.

כאן פתח המגיד ושייתף באשר אירע
באחת השנים.

חייט היה בעיירה, לא צדיק גדול ולא
בעל-עבירה קטן, אשר כל קשר בינו לבין
תורה ועבודה היה ארעי ותלוש בעליל. כל
הליכותיו כמו גמרו אומר להתריס כלפי
אביו שבשמים, חוטא ומחטיא לתאבון
ושמא להכעיס.

אותו חייט, כדרכו של עולם, היה
בקשר קרוב עם הפריץ המקומי ונמנה על
חוג מקורביו. הוא תפר את בגדיו ובגדי

צדיקו הפכו מאושיים בהרבה, כמעט
קיפצו בעליזות במשעולי המושב בדרך אל
הבית - שכפי שראה זה עתה השתנה מן
הקצה לקצה.

'ספרי נא' פנה אל האשה ברוך, 'כיצד
חלה תמורה כה משמעותית בלבבו?'

האשה לא הבינה. הרב מתפלל?
'הרב אמר להתפלל' ציינה את המובן
מאליה, 'והתפללת'.

כאן סיפרה האשה על התפילות והדמעות,
הבכיות והתחנונים, וגם על הישועה שבאה
כמו משום מקום והפציעה כמו קרן אור
באפילה בקודרת.

לא חלף כי אם זמן קצר מאותו ביקור
ומעת שהחלה להתפלל מעומק לבה, והנה
פונה אליה בעלה, סתם באמצע יום שגרתי.
'יש בבית הכנסת שיעור' ביקש את רשותה,
'אוכל להצטרף אליו ולשוב הביתה מעט
יותר מאוחר?...'.

מכאן והלאה הכל היסטוריה, כמו שאובה
המשפט הידוע לגרוס, אולם במקרה הזה
מדובר אכן בהיסטוריה של ממש, אי אז
לפני אלפי שנים, אותה זקקה המובאת
בפרשת השבוע (ו, ט) ואשר יקרה בלב האשה
התמימה במשך כל התקופה, בכל תפילה
ותפילה: 'לָמָּה נִגְרַעְתִּי?'

משפחתו, השתתף במשתאות שערך
מפעם לפעם וליחך את פנכתו ללא הרף,
מזנב אחרי ומצפה לתמורה הגונה על
יחסו המחניף.

התמורה, מתברר, הגיעה בזמן לא
צפוי.

הימים הנוראים, בהם עורך כל יהודי
את חשבון נפשו ומתייצב בראש מורכן
ושברון לב לפני קונו, מצאו את החייט
בעיצומה של גחמה חדשה. הוא היה
נחוש לגשת לפני התיבה בימים הנוראים,
לסלסל בגרונו ולנצל אי אלו כישורים
מוזיקליים שחשב שיש לו.

לא הועילו ההסברים כי בימים אלה
בפרט, ובשאר ימות השנה בכלל, על
שליח הציבור להיות ירא חטא ומורם
מעם. הוא לא השתכנע מהתחנונים
וההצטרות. הוא חפץ לשמש כחזן, וזהו.

הפריץ, מתענע על החנופה התדירה
של החייט, התייצב כמובן לצידי. ונגד
הפריץ, מיותר לציין, לא היה מה לעשות
או להתנגד. החייט ייגש לעמוד, וזו
עובדה מוגמרת.

אבל מה, הראש היהודי לא נח. ישבו
בני העיירה וחשבו, ותשועה ברכ יועץ.

בבוא העת, ראש השנה הגיע, התייצבו
כל בני העיירה בבית הכנסת ומחזוריהם
בידיהם. הם הביטו זה בזה, וכמו ניתן אות
מוסכם - ברגע בו החל החייט להתפלל,
החלו כולם להכות במחזורים שוב ושוב,
עד כדי קריעה. הרעש שהקימו נגע מהם
לשמוע את קולו של החייט, להסתמר
בשטח נפש מזמירותיו הנפיות.

במוצאי ראש השנה ניגשו המתפללים
בחיוך לר' שבתי כורך הספרים, תוך שהם
מפטיים בחיוך משועשע: 'השנה תהיה
לך בעזרת ה' פרנסה מרובה!'

ר' שבתי לא הבין. פרנסה מרובה? מנין
לה?

רעש המחזורים הנחבטים, צליל
הכריכות הנקרעות בזו אחר זו, חלפו
לצדו והוא כלל לא שמע אותם. הוא
התפלל, ומה לו ולרעש שמסביבו?

הרה"ק מברדיטשוב, בשומעו מעשה
זה, נענה בשביעות רצון: 'אכן נודע הדבר!
עם כזו דביקות בעבודה שכלב זו תפילה -
פלא שזכה אביכם לכן שכזה?'

עם ישראל גלה מארצו, התטלטל ונדד ממקום למקום וסבל מרורות תחת שלטונם של צוריו, שהתחלפו עם הדורות אך מטרם היתה ועודנה - לכולת כל שריר לעם הנבחר, ולכל הפחות להצר את צעדיהם בדרכים שונות ומורשעות האחת יותר מרעותה.

לצד הצרות המשתרגות על צווארנו והרדיפות אותו אנו חווים חדשים לבקרים, יותר מכל חסרנו את בית מקדשנו ותפארתנו, המקום הקדוש אליו נישאו עיני ישראל מאז ומעולם ואשר לבניינו במהרה אנו מצפים כל יום.

יחד עם, מצאנו נחמה בהבטחת הקב"ה כפי שנאמרה על ידי הנביא יחזקאל (יא, טו): "וְאָהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מַעֲטַת בְּרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם, וּדְרָשׁוּ חֲזִ"ל (מגילה כט, א): "אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל".

משמעותם הפשוטה של דברי חז"ל אלה מעידה לכאורה על כך שעצם קיומם של בתי כנסת, כמקום המיועד לתפילה בציבור, הינה תופעה שנוצרה בצוק העתים לנוכח העובדה שגערר מאתנו בית המקדש משוש חיינו.

אולם סקירה היסטורית המבוססת על המקורות מציגה נתון שונה לחלוטין, ובמאמר הבא נסקור את מקומות התפילה אשר היו לישראל מקדם.

בני ישראל בכניסתם לארץ

עם ישראל, בהנהגת יהושע בן נון, נכנס לארץ ישראל ועמד לפני כיבוש יריחו.

כיבוש יריחו כשלעצמו תופס מקום נכבד במקרא ובמאמרי חז"ל, הן לנוכח התופעה הניסית של נפילת החומה והן משום החרם שהטיל יהושע על העיר, כמו גם מעשה עכן ומעילתו בשלל העיר. אולם במדרש מצאנו התייחסות מעניינת להיבט הנוגע במישרין לתפילת עם ישראל באותה עת, ויתירה מכך - למקום תפילתם.

המדרש מביא את אזהרתו של יהושע בן נון לישראל, וזו לשונו (תנחומא פרשת כי תבוא): "עתידיים אתם לעשות שם את השבת, אל תתרחקו מן הארון יותר מאלפיים אמה, כדי שתהיו רשאים לבוא להתפלל לפני הארון בשבת".

נמצאנו למדים כי הגם שזכו ישראל באותו דור להיות בצל השכינה, היה להם משכן וארון, מנוחה ומזבח, קרבנות ונסכים ועבודת הכהונה, מכל מקום ראה יהושע לנכון להזהירם לכל יתרחקו מן הארון, כדי שיבואו להתפלל לפניו. הוי אומר, היה להם מקום קבוע לתפילה, לכל ישראל באותו מקום.

בית הכנסת של דניאל

כמה וכמה הלכות דורשים חז"ל (ברכות לא, א) מתוך הנהגתו של דניאל איש חמדות בענין

התפילה בבואו לבבל, וכפי העולה מדרשת הפסוקים העוסקים בכך (דניאל פרק ו). בין השאר מונה הגמרא את החובה להתפלל דווקא בבית שיש בו חלונות, את הכיוון אליו יש לפנות - לעבר ירושלים, וכך גם את חלוקת תפילות היום לשלש - ערבית, שחרית ומנחה.

אולם גם אם בפסוקים עצמם עולה הרושם כי עבודת התפילה של דניאל נעשתה על ידו בביתו, בינו לבין עצמו ומבלי לייחד מקום מיוחד ונפרד לתפילה, דווקא סוגיא במסכת עירובין (כא, א) העוסקת באיסור תחומין בשבת, מגלה פרט חשוב נוסף.

האמורא רב חסדא פונה לאמורא אחר - מרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא, ומוכיח אותו על כך שלכאורה יצא מחוץ לתחום בשבת, בהליכתו מהמקום הנקרא 'ברנש' לבית הכנסת של דניאל. דעתו נחה כשהציג לפניו את נתונים שאפשרו זאת מבחינה הלכתית ראה שם בגמרא.

רש"י בפירושו לגמרא מביא מהו אותו 'בית כנסת של דניאל', וכותב כך (ד"ה אמרי דקאמיתו): "מקום היה בבבל ששם היה מתפלל דניאל".

הרי שכבר דניאל איש חמדות קבע מקום מיוחד לתפילה, בית כנסת לכל דבר וענין. ועוד למדנו שהיו האמוראים מחבבים מקום זה ומייחסים לו חשיבות יתירה, עד שהיו באים אליו מרחוק במיוחד.

בית הכנסת 'שף ויתבי'

מתוך לשון הכתוב (דברים ל, ג): "וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרָחֵמְךָ" דייקו חז"ל (מגילה כט, א): "וְהָיִיב לָא נֶאמַר, אֶלָּא וְשֵׁב, מִלְּמַד שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁב עִמָּהּ מְבִין הַגְּלִיּוֹת".

בהתאם לקביעה זו, מבררת הגמרא היכן שורה השכינה בבבל, ומשיבה כי השכינה שורה לסירוגין בשני בתי הכנסיות הבאים: "בבי כנישתא דהוצל, ובבי כנישתא דשף ויתבי בנהרדעא", היינו בבית הכנסת שבעיר הוצל, ובבית הכנסת 'שף ויתבי' שבנהרדעא - שנקרא כך על שם שחרב ושוב נבנה (רש"י ר"ה כד, ב ד"ה דשף), או על שם מקום שהיה נקרא כך (רש"י שם).

עד כדי כך נחשב המקום והיה מקודש בעיני האמוראים, שהשתבח אב"י כי אפילו בעודו רחוק מבתי כנסת אלו פרסה - הוא טורח ומאריך את דרכו כדי לבוא ולהתפלל בהם.

המיוחד בבית הכנסת 'שף ויתבי', זו הזיקה המיוחדת שלו לירושלים וזהות מייסדו, וזו לשון רש"י (ד"ה דשף): "ובנאה יכניה וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותו, לקיים מה שנאמר (תהלים קכ, טו): 'כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִיבֶיךָ וְאֶת עֶפְרָה יְחַנְּנוּ'".

הפתח שאינו מיועד להוצאת ספר התורה, ואילו ההוראה שיש להמתין להוצאת ספר התורה מבית הכנסת נוגעת למצב בו יש רק פתח אחד.

הדברים אמורים בבתי הכנסת כפי שנהגו בזמנם, ובמקרים מסוימים וחריגים אף בזמננו. אולם למעשה ברוב ככל בתי הכנסת בזמננו ישנו ארון קודש מיוחד בבית הכנסת עצמו, שם מונח ספר התורה.

אודות ההנהגה הנכונה בזמננו כותב הרמ"א כמה הלכות והלכות (או"ח קמט, א): "ובמקומות שמצניעין אותו בהיכל, שהוא הארון בבית הכנסת, מצוה לכל מי שעוברת לפניו לזכותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם. וכן הגולל ילך אחר הספר תורה עד לפני הארון, ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה למקומה... ויש שכתבו שמביאים התינוקות לנשק התורה, כדי לחנכם ולזרזם במצות, וכן נוהגין".

מילתא חדת"א

פני תפילה מלוכת מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

הצדיק מעלה התפלות

עבודת הצדיקים להמליץ טוב בעד בני ישראל, ולהתמיד בתפילה לטובתם ולישועתם בכל צרכיהם, ואף קשהם מבקשים על צרכי שעה שאין בהם ממש, מכל מקום הצדיק כל חפצו וכוונתו להמשיך טובה לישראל, והוא מעלה כל תפלותיהם שיתקבלו בפרום. וכך אמר יתרו למשה רבנו ע"ה היה אתה לעם מול האלקים, ופרש רש"י: שליח ומליץ בינותם למקום. ומבאר בתפארת שלמה (פר' יתרו ד"ה ויגד) שהצדיק ימליץ כל טוב על ישראל בכל עניני בקשתם, אף על פי שהם מבקשים צרכי עולם והן שאינם צדאים, הצדיק ימליץ ויעלה הכל לשם שמים, והוא שהוסיף יתרו ואמר והבאת אתה את הדברים אל האלקים, שיעלה ויביא את תפלתם ודבריהם לפני ה' יתברך ברוך הוא, אף כי הם בעצמם אינם ראויים לזה, הצדיק יביא את תפלתם ויכון עליהם לטובה.

השפעת הצדיק

בזה התבאר גם דברי הפתח (להלן לג ט) 'וחזתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם', וכדרכת חז"ל (ברכות ז) אף על פי שאינו הגון ואינו צדאי, כי בזכות הצדיק אחן וארחם גם על מי שאינו הגון ואינו צדאי. והוא שנאמר קדם מתן תורה (להלן ט ט) 'ויגד משה את דברי העם', משה רבנו ע"ה הגיד מלשון משיכה כמו 'גוד אחית', והמשיך את דברי פשוטי העם אל ה', כאלו כל פגנת תפלתם היתה לשם שמים, ולא זו בלבד באותה שעה, אלא כן הוא גם לדורות עולם 'וגם בך יאמינו לעולם'.

בדומה לזה מצינו בדברי הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה (נועם אלימלך וארא ד"ה א"י ולא שמעו) שצדיק בפסוק (תהלים קמה ט) 'רצון רציו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם', פתח בלשון 'חיד' 'רצון', וסיים בלשון רבים 'שועתם'. ומבאר, שפאשר עם ישראל זקוקים לישועה ואינם ראויים לה, הקדוש ברוך הוא מביא רצון לצדיק להתפלל על הישועה ומתקבלת תפלתו, ועל ידי זה נשעים כלל ישראל, והוא 'ואת שועתם' - של ישראל, 'ישמע ויושיעם'.

פנינה לשבת

מבית מדרשו של רבותינו

"וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע (א"י). ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם" (רש"י).

ידועה התמיהה, מנין נודע שאותה בכייה היתה על עסקי משפחות, הלא זה עתה ציינו בפרוטרוט על מה תלונותיהם (פסוק ה): "וכרנו את הדגה וגו' את הקשאים ואת האבטחים ואת הקציר ואת הפצלים ואת השמים"?

עוד יש להבין את לשון הכתוב: 'ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע'? אלא מבאר הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק ז"ע באופן מופלא, על פי דברי הגמרא (שבת יב, ב): "כל השואל צרכיו בלשון ארמי - אין מלאכי השרת נזקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי".

והנה תמהו התוספות (שם ד"ה שא"י), הלא אף מחשבות האדם יודעים המלאכים, ואם כן מה בכך שאינם מכירים בלשון ארמי? וכבר תמהו רבים - מנין לתוספות המלאכים יודעים מחשבות לב האדם? אלא יש לומר, שאין המלאכים יודעים ממש את מחשבות לבב האדם, כי אם שמתוקף תפקידם להעלות את הפילות לפני הקב"ה - נדרשים המלאכים לברר את התפילות האלויות והנקיות מכל פגם, תפילותיהם של אלה שמעשיהם והליכותיהם ללא רבב ושלא פגמו חלילה במידות רעות ומעשים שאינם טובים.

כשעולה תפילה למרום, מריחים המלאכים האם יש בה ריח טוב, והיינו שהאדם שהתפלל ראוי לכך והוא נקי מעוון, ואדרבה עולה ממנו ריח ניחוח של מצוות ומעשים טובים, או שמא חלילה נודפת מתפילתו צחנת מעשיו הרעים.

והנה משה רבנו, בהיותו צדיק קדוש ומנהיג לאומתו, עמד על טיב מחשבות ישראל צאן מרעיתו. כשטענו 'וכרנו את הדגה', ידע משה הטיב כי ביסוד תלונתם ניצב דווקא צערם על עניני משפחות ואיסור עריות.

כיון שהתפלל משה תדיר על עם ישראל, ופשוט שכמו כן בעת הזו העתיר עבורם בתפילה, אם כן התגלה הדבר למלאכים, שהרי מריחים הם בתוכן תפילת המגלה את צפונות לבו. כך נודעה כוונתם הפנימית בתלונתם, והם מה שגרם לכך שייחר אף ה' בהם, ככתוב: 'ויחר אף ה' מאד', וזאת כי 'בעיני משה רע'.

פרשה ופשרה

יידן בפרשה בענייני תפילה

יהי בנסוע הארץ

בעת פתיחת ארון הקודש והוצאת ספר התורה, נהגו ישראל מקדם לומר פסוקים שונים, כל עדה ומנהגה וכל קהילה לפי המקובל מאבותיה ורבותיה. במקהלות האשכנזים נהגו לפתוח ולומר בימות החול, אך בשבת מוספים פסוקים נוספים קודם לכן את הפסוק המובא בפרשתנו (במדבר י, לה): **"וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיַּפְצוּ אֲיִכֶיךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ"**.

אמירת פסוק זה יסודה בהררי קודש והיא נזכרת כבר בכלבו (ס' יז) ובארוחת חיים (תפילת שבת שחרית דין ו), אולם הם אינם מזכירים כלל את אמירתה בחול כי אם בשבת קודש בלבד. יחד עם זאת, נזכרת במפורש אמירת פסוק זה בקריאת התורה בשני וחמישי בספר המכחים (עמ' 15) לרבנו נתן בן יהודה, מרבתינו הראשונים.

בטעם אמירת פסוק זה, ביארו (שלחן הקריאה ילקוט דוד עמ' יג) כי הדבר מבוסס על מדרש חז"ל המובא ברש"י על הפסוק וזו לשונו: **"לפי שהיה מקדים [הארון] לפניו מהלך שלשת ימים, היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר"**. כן אנו מבקשים בהזכרת פסוק זה, כי אף שנתרחק מאתנו ארון ברית ה', לא יתרחק עוד.

סדרא דצלחתא

תפילות הקדמות ואבות האומה

המעשה הבא ידוע (ע"פ תענית כה, א), אולם דומה שאם נתבונן בו נפיק ממנו לקח עמוק, מסר מעט יותר משמעוטי מאשר עצם המעשה מנקודת מבט פשוטה. בערב שבת אחד נכח התנא הקדוש רבי חנינא בן דוסא לראות כי פני בתו קודרים, עננה של דאגה שוררת עליהם. תהה רבי חנינא באזני בתו לפרש קדרות פניה ועצבונה, ונענה כי בשגגה התחלף לה כלי של שמן - בשל חומץ, וממנו הדליקה אור לשבת.

"אמר לה, בתי, מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק". ומה

הפלא ופלא

שאלות וחידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם, פר' נשא:

1. תשובה ג' - בגדול אהבתם את ה' יתברך, נותנים הם זה לזה רשות להללו.
2. תשובה ב' - מלשון גדולה ורבנות, והיינו שאף מעשיהם הגדולים אינם אלא תוהו וריק.
3. תשובה ב' - נבואת הנביא יחזקאל (כה, יד): **"וְנָתַתִּי אֶת נַקְמָתִי בְּאָדָם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל"**.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

שבנוסח אשכנז נאמר: **"חֹסֶה ה' עַל עַמּוֹךְ וְהוֹשִׁיעֵנו מִכָּל רָע"**, הרי שבנוסח פולין נאמר: **"וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל רָע"**.

באבודרהם מובא (עמ' קכו) בשם בעל 'משמרת המועדות', כי הנוסח הראשון מכוון לישועה השלימה במהרה, ואילו הנוסח השני מורה על ההצלה בזמן הזה מהצרות שבגלות. ובדרך אחרת מבאר זאת הלבוש (קלר, א) - כי 'הוֹשִׁיעֵנו' היינו מהצרה הנוכחית, ואילו בביטוי 'הַצִּילֵנוּ' אנו מבקשים הצלה מפני צרה אחרת שלא תבוא. עוד כתב האבודרהם כי בשתי הנוסחאות יחד עולה מנין התיבות לחמישים, כנגד עשרת הדברות וארבעים הימים שעמד משה רבנו לקבל את התורה.

במהלך הדורות נחלקו המנהגים בזה, וכתב הלבוש (שם) כי נכון נהגו אלה האומרים את שתי הנוסחאות.

בשבוע שעבר עסקנו במדור זה בתפילת 'א-ל אֶרֶךְ אַפַּיִם' הנאמרת קודם קריאת התורה, וכאן המקום להתייחס להיבט הייחודי אך לתפילה זו - בהיותה בעלת שתי נוסחאות שונות, אך שתיהן נאמרות במקהלות ישראל.

בסידורים מופיעה חלוקה בין שתי הנוסחאות, תוך ציון לכך שאחת מהן הינה לפי נוסח אשכנז והאחרת לפי נוסח פולין, אך כבר בראשונים מצאנו שהתייחסו לשתייהן ואף קבעו כיצד יש לאומרן. כך למשל הובא במחזור ויטרי (סדר שחרית ס' ח) מובא כי שליח הציבור את הנוסח הראשון ואחרי הציבור, ותיכף לאחר מכן באותו סדר נאמר הנוסח השני.

אחד ההבדלים הבולטים בין הנוסחאות הוא, כי בעוד

יד ושם

פסוקי שמות והנמקם בהם

עובדיה

"עֲזֵי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה" (תהלים קיח, יד).

ישועת ה' לאדם, מלמדנו המצודות דוד, איננה כי אם כדי להרבות שבחו של מקום ולהביא את האדם להודות ולשבח לפניו יתברך.

וזו לשונו: **"העזו והשבחו של מקום היה לי לישועה ר"ל התשועה היתה למען הראות חזקו ולמען אזמר שבחו"**.

ארע בסופו של דבר? מספרת הגמרא: **"היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה"**.

כאמור, המעשה מוכר וידוע.

אולם ניתן להצביע על פרט מסוים במעשה זה, אשר יש בו כדי ללמדנו עד היכן הגיעה אמונתו התמימה של רבי חנינא ולאילו דרגות ניתן להעפיל בעבודת הביטחון בהש"ת. רבי חנינא לא הסתפק בתפילה או הבטחה: **"מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק"**, אלא הוסיף והקדים לכך את התמימה: **"בתי, מאי אכפת לך?"**.

בהיותו מלומד בניסים ואמון על ביטחון מוצק בהשגחה הפרטית המדוקדקת והנהגתו יתברך את הבריאה כולה לפרטי פרטים, היה פשוט וברור לי למעלה מכל ספק כי 'מי שאמר לשמן וידלוק' - הוא יאמר לחומץ וידלוק. הוא כלל לא עשה מכך עסק. עד כדי כך עצם העובדה שבתו נעצבה מכך, היתה בעיניו לפלא!

במזמורי הלל נאמר: 'כל גוים סבבני בשם ה' יי אָמֵלִם' מהי משמעות הפסוק?

- (א) הגם שסובבים אותי ומצרים לי כל גוים, בטוח אני בהש"ת שאוכל להכריעם.
- (ב) אין כל עצה נגד הגוים המציקים לי, אלא למלל בפי ולבקש רחמים לפני הקב"ה.
- (ג) אם כי סבבו אותי גוים וחפצים להצר לי, אני יודע כי שליחות קונם הם עושים.

ביאור מיוחד הובא באחרונים, אודות פשר הפסוק: 'צדיק ה' בכל דרכיו' ושייכותו למזנו של כל יצור נברא. התדע כיצד פירשו זאת?

- (א) אף כשנראה שאין מזון לבריה מסוימת, הכל בחשבון וכפי שנקבע בשמים.
- (ב) אזהרה ללמוד ממידותיו יתברך ולנהוג ביושר, שלא להשיג גבול רעהו בפרנסה.
- (ג) אף שבעלי החיים ניזונים על ידי טריפת זולתם, הרי זה בצדק ובעת שקבע הקב"ה.

שבח מיוחד אנו אומרים בתפילת 'עלינו לשבח': 'שלא עשנו כגווי הארצות'. במילים אלו באופן מיוחד עומנה ייחודיותו של עם ישראל, התדע כיצד?

- (א) אצל ישראל אין הקב"ה מתייחס רק למעשים, אלא מצרף מחשבה טובה למעשה.
- (ב) רק בישראל ולא באומות נאמרה לשון עשייה, ככתוב: **"יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בַּעֲשָׂיו"**.
- (ג) עם ישראל משרה עליו את שכינתו יתברך אף בעולם העשייה הנמוך.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).